

„az úgy nem volt soha / hogy fölmenthesd magad”, amihez talán csak annyit tehetnének hozzá, hogy nem is *lesz* soha.

Ez a lírailag is számottevő életérzés természetesen rövid úton fölbomlana, megsemmisülne, ha Danyi Magdolna makacs következetességgel megállapodott volna a belső világ kizárólagos kutatásánál. Erről azonban szó sincs. Mint jeleztük, újabb verseiben túllép a lírai önvizsgálat térségén, s tematikai tekintetben bővíti versvilágát. A végső, létbeli otthontalanság tudatában vonakodik ugyan a közéleti vagy épp politikai célzatú verselés ezerszer elátkozott, megtapsolt és díjazott felszíniességétől, ez azonban véletlenül sem azt jelenti, mintha megrekedt volna az egyedi szenvedés rondabugyrainál. Gondoljunk csak a *Tolle lege! tolle lege!* hippói püspökére, ki vallomásaiban határokat ostromló módon fürkészte tudatának minden rejtett zugát, hogy aztán eszmélkedéseit a Szent Anyaszentegyház (és általában minden anyaszentegyház) a szellem kegyetlen megcsúfolásaként az eretnekek elleni hatékony küzdelem céljainak szolgálatába állítsa. Vagy gondoljunk az *Éjszakai árusok* részegen dülöngelő figuráira, akik úgyszintén általános történeti és társadalmi érvénnyel, a hátborzongató igazságok erejével azt kezdik kurjongatni, hogy jó üzlet a holnap. Lelket emelő pesszimizmus híradása ez, amely a kincstári derülést végképp lombtárba taszítja.

Marad a kitérni nem tudó és nem akaró, okos értelem, amelytől, érzelmes bevezetőkhöz visszakanyarodva, vétek lenne elvárni, hogy a lírai mutatványosság bőbeszédűsége és gesztusai révén nyilatkozzon meg.

UTASI Csaba

CSEVEGVÉ PANGÁSUNKRÓL, VALÓSÁGUNKRÓL

Dubravka Ugrešić: *Forsiranje romana reke*. August Cesarec, Zágráb, 1988

Talán *A regényfolyam erőszakolására* lehetne fordítani Dubravka Ugrešić gyors egymásutánban három rangos díjjal kitüntetett regényét, ha abból indulunk ki, hogy könyvének egyik igen fontos jellemzője éppen az erőltettség, az erőszakolás, a mesterkélttség, végső soron egész szellemi életünk pangása. Társadalmi vonatkozásban a holtpontra jutás és a tenni akarás hiánya, a rosszul menő dolgokba való beletörődés teszi időszerré e regényt, s nyilván a díjkiosztók is elsősorban vagy ezt aényt is méltányolva döntöttek e regény mellett, mert – szerintem legalábbis – akár Borislav Pekić *Atlantida*, akár Ivan Aralica *Asmødejev šal* című regénye esztétikailag értékesebbnek tűnik Ugrešićénál. Tény viszont, hogy határozott időszerűsége és a jelenlegi életérzésnek (és divatnak) leginkább megfelelő stílusa, az ún. posztmodern próza megvalósítása tekintetében a *Forsiranje romana reke* az előző kettő elé helyezhető.

Az író nő egy zágrábi írótalálkozóra, azaz egy olyan nemzetközi tanácskozásra invitálja olvasóit, amelyből felénk tucatnyit rendeznek. Hogy ez is amolyan értelmé sincs találkozó, már abból is kiderül, hogy még a tanácskozás valódi tárgyát sem ismerjük meg. „Fontossága” pedig egyértelmű, hiszen a világ minden égtáján képviselve van. Igaz, hogy a meghívottak között sem a konferencia témájáról folyik a beszélgetés, számukra is fontosabb, mit hoz a szovjet nyitás, merre tendál a cseh irodalom, követhető-e

az orwelli próza... Tehát várakozásunktól eltérően a regény nem az irodalmi tanácskozásról szól, hanem arról, ami körülötte történik.

A regény központi figurája, Pipó sem igazi író, hanem inkább amolyan irodalmi kontár, egy immár középkorú, nyegle, nagyvárosi strici. Hasonmásával Momo Kapor regényeiben találkozhattunk. Pipó tehát egy „ego bilding”, ahogyan írói szülőanyja nevezte. Életformája a semmittevés, a tengődés, a pusztta túlélés feltételeinek a megteremtése. Ábrándozó típus is, csakhogy az a sok minden szép, amiről álmodik, nem vele valósul meg, hanem azzal a miniszterrel, kultúrpolitikussal, akinek „története” egy másik szálon fut végig a regényben. Nem véletlen, hogy az említett minisztert szeretője révén, a hálószobában ismerjük meg.

Már az eddig elmondottakból is nyilvánvalóan kiderült, hogy nem hagyományos regényről van szó. Valójában nem, mert Ugrešić szövege tulajdonképpen a paródia, a szatíra, valamint a szerelmi regény ötvözete. Szerkezete is kimondottan laza. Az említett irodalmi rendezvény négy napjának krónikáját sajátos, novellaszerű történetek alapján ismerjük meg, s mindezt egy foghíjas napló zárja keretbe. Ebben a naplóban utalás történik az eljövendő orwelli évre, 1984-re, amit fölfoghatunk a diktatúra eljövételének is, bár valószínűbb, hogy Ugrešić a totális diktatúra modelljére, vagy ha úgy tetszik, kaptafájára, a totális melankóliát akarja ráhúzni. Egy ilyen értelmezés mellett szól az is, hogy az egész regényt depressziós hang uralja.

A sok vidámság, semmittevés, bujálkodás mögött ott érezzük a nemcsak fanyar, hanem keserű valóságunkat is. És ezért jó ez a szatíra, és azért kell bele krimi is, pornó is, hogy harsány színei még felismerhetőbbek legyenek. Maguk a sokszor látszólag össze sem függő sztorik játszi meséknek is tűnhetnek, de éreznünk kell, hogy ezek mégsem *l'art pour l'art* történetek, hogy itt valami komolyabbról, valami többről van szó. „Nagy szarás ez az egész” – mondja ki Pipó egy helyütt a végső szentenciát, amivel egyértelművé válik, hogy Ugrešić regényének a valódi tárgya ez a mi kulturális szemétdombunk. Nincs intellektuális eszménk, és ennél fogva igazi magatartásunk sem, olvasható ki a regény mélyebb rétegeiből. És sajnos ezt kell tapasztalniuk az ide látogatóknak is. A valóság vagy esetleg a képzelet alakjai jelennek-e meg a regényben, vetődhet föl a kérdés, amire végül is csak az lehet a válasz: a valóságéi. Mert valóságunk szülte a félművelt Pipót éppúgy, mint a dologhoz alig értő, ám döntési hatalommal bíró politikust is.

A *Forsiranje romana reke* írója egyébként irodalomtörténész, esztéta, tehát azoknak az íróknak a sorába tartozik, akik – mint Milorad Pavić vagy Miroslav Savičević, hogy itt csak azokat a regényírókat említsük, akiknek művei ott voltak az idei NIN-díj várományosai között – sohasem ösztönszerűen, a ráérzésnek engedve írnak, hanem éppen ellenkezőleg, fegyelmezetten dolgoznak, a formának, a stílusnak és a nyelvnek is megadva jelentőségét. Érezni persze, hogy Ugrešić is a nagy világirodalmi nagyságok, elsősorban Orwell, Borges, Kundera és Eco szellemében igyekszik írni, megkísérel nyomdokaikon haladni. A példaképek a lehető legjobbak, de hogy intellektuális szinten mennyire sikerült fölzárkóznia hozzájuk, az a jövő titka. Mert Ugrešić ehhez a regényhez a csevegést választotta közlési formának, és egy leginkább a filmszerű technikához hasonlítható ábrázolási módot. Egyelőre tehát a könnyebb ellenállás vonalán haladt. Hogy egyéb, nagy sorskérdések megválaszolásához megfelelő építőanyag lesz-e, az még kérdés.